แบบรายงานเรื่องเต็มการทดลองที่สิ้นสุด

ชุดโครงการวิจัย **แผนงานวิจัยและพัฒนาผลกระทบจากการใช้กฎหมายของกรมวิชาการเกษตร**
โครงการวิจัย **ศึกษาผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช**

ผลกระทบของกฎหมายต่อแนวทางปฏิบัติในการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
Study on the Impacts of regulatory enforcement of Local Domestic Plant Varieties

ชื่อผู้ดำเนินงาน

ป่าน ปานขาว[1/] สุรไกร สังฆสุบรรณ์[2/] วาสนา มั่งคั่ง[1/] เบญจวรรณ จำรูญพงษ์[1/] ภาณุวัฒน์ โพดนิ่ม[3/]

บทคัดย่อ

การศึกษา เรื่อง ผลผลกระทบของกฎหมายต่อแนวทางปฏิบัติในการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เป็นการศึกษาเพื่อ วิเคราะห์ เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสียของการดำเนินงานบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ที่มีผลกระทบต่อนักปรับปรุงพันธุ์พืช เกษตรกร และผู้มีส่วนได้-เสียอื่นๆ ศึกษา ผลกระทบของการบังคับใช้ หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการออกกฎหมายลำดับรอง ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ให้สามารถปฏิบัติและใช้บังคับได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนากฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของไทย และเป็นการเตรียมความพร้อมหากต้องมีการปรับตัว และเตรียมจัดทำมาตรการเพื่อเยียวยาหรือรองรับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย ด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น โดยได้ศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อตกลงทางการค้าเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs Agreement) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 กฎกระทรวง ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชนและหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น หนังสือและเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วยกร่างแบบสอบถามการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช หารือระดมความคิดเห็นทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่าง โดยการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง แล้ววิเคราะห์ เพื่อประเมินข้อมูลผลกระทบที่กฎหมายด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นต่อการอนุรักษ์ คุ้มครอง และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช จากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากชุมชน 5 ชุมชน แล้ว นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิจัย มาเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่า การขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นไปได้ยาก เพราะว่า สาเหตุแรกชุมชนยังไม่เข้าใจกฎหมายเนื่องมาจากสถานที่ที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เข้าถึงข้อมูลได้จำกัด ชุมชนจึงไม่มีขบวนการการบริหารจัดการนวัตกรรมของตนให้สอดคล้องกับข้อกฎหมาย สาเหตุที่

สอง การบังคับใช้กฎหมายมีข้อจำกัด มีสองแนวคิด แนวคิดที่หนึ่งความหมายของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เป็นการกำหนดสมาชิกที่แคบยากแก่การพบพันธุ์พืชดังกล่าว แนวคิดที่สองการขึ้นทะเบียนชุมชนยากเพราะว่ากำหนดคุณสมบัติของชุมชนต้องมีพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นองค์ประกอบ จึงยังไม่มีการขึ้นทะเบียนชุมชน ซึ่งจากการศึกษา ได้ข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาจากผลกระทบดังกล่าว ได้สองแนวทาง แนวทางที่หนึ่งไม่ต้องแก้กฎหมาย เน้นการใช้เวลา การให้ความรู้ และความเข้าใจแก่ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้เกี่ยวข้อง แนวทางที่สองกำหนดแนวทางแก้กฎหมายไว้ 2 แนวทาง คือ แนวทาง 1) แก้ไขคำนิยามของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เป็น “พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น” 2) แก้ไขให้การขึ้นทะเบียนชุมชนได้ง่ายขึ้น โดยแก้ไขคุณสมบัติของชุมชนที่ยื่นขอขึ้นทะเบียนไม่ต้องผูกติดกับพืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น แต่คงคุณสมบัติความเป็นชุมชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอยู่ หากชุมชนดังกล่าว มีกิจกรรมร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชที่ไม่ปรากฏในท้องที่อื่น ก็สามารถดำเนินการยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นได้ ในภายหลัง

รหัสโครงการวิจัย

1/ สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร 50 พหลโยธิน ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0 2940 7214

2/ สำนักผู้เชี่ยวชาญ กรมวิชาการเกษตร 50 พหลโยธิน ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0 2940 5472

3/ สำนักงานเลขานุการกรม กรมวิชาการเกษตร 50 พหลโยธิน ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0 2940 7452

คำนำ

เดิมกฎระเบียบภายในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์พืชนั้น จะเป็นไปในลักษณะ กำกับ ดูแลเรื่อง การเข้าถึง การนำเข้า – ส่งออก การควบคุมการผลิต จำหน่ายเมล็ดพันธุ์เพื่อคุ้มครองเกษตรกรให้ได้ใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดี นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายที่คุ้มครองผู้ผลิตและผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ให้สามารถดำเนินกิจการไปด้วยความเป็นธรรมและถูกต้องอีกด้วย กฎหมายเหล่านี้ ได้แก่ พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. 2507 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2551 กำหนดให้มีการควบคุมตรวจสอบพืช ศัตรูพืช การเคลื่อนย้ายพืช ให้เป็นไปตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับและตามหลักวิชาการ เพื่อป้องกันไม่ให้ศัตรูพืชแพร่ระบาดจากแหล่งหนึ่ง ไปยังอีกแหล่งหนึ่ง ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ เพราะพืชที่นำเข้า – ส่งออกในรูปเมล็ดพันธุ์ ต้น ชิ้นส่วน ขยายพันธุ์ที่นำมาปลูกในประเทศที่อาจเป็นพาหะของโรคและแมลงที่สำคัญอันอาจส่งผลกระทบต่อพืช เศรษฐกิจสำคัญภายในประเทศไทย

พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติพันธุ์พืช (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2550 ต้องการให้มีการคุ้มครองและควบคุมพืชบางชนิดที่ได้ประกาศให้เป็นพืชอนุรักษ์ พืชสงวน เมล็ดพันธุ์ควบคุมและเมล็ดพันธุ์ควบคุมเพื่อการค้า โดยการห้ามขยายพันธุ์เทียม รวบรวม ขาย เคลื่อนย้าย นำเข้า ส่งออก นำผ่านหรือครอบครองพืชโดยไม่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่กำกับดูแล ในด้านของเมล็ดพันธุ์ กฎหมายต้องการป้องกันการนำเมล็ดพันธุ์ปลอม ลอกเลียนแบบ หรือที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานมาจำหน่ายให้แก่เกษตรกร ทั้งยังมีการควบคุมผู้ประกอบการให้ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีมาตรฐาน มีการรับรองโดยกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ต่อมา พันธกรณีที่ประเทศไทยมีต่อองค์การการค้าโลก ภายใต้ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (The Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Right) หรือความตกลง TRIPs ที่ได้กำหนดให้ประเทศภาคีองค์การการค้าโลกจะต้องให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืช ไม่ว่าจะโดยระบบกฎหมายสิทธิบัตร หรือระบบกฎหมายเฉพาะที่มีประสิทธิภาพ (An Effective *Sui Generic* System) หรือทั้งสองระบบร่วมกัน มีผลทำให้ประเทศไทยต้องตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2542 โดยเลือกระบบกฎหมายเฉพาะที่มีประสิทธิภาพเป็นระบบกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทย 2 ระบบกฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชของประเทศไทย เป็นระบบกฎหมายที่นำระบบการคุ้มครองพันธุ์พืช 2 ระบบมารวมไว้ด้วยกัน คือ ระบบการคุ้มครองพันธุ์พืช ที่มีการคุ้มครองสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืช (Plant Breeders' Right) และระบบการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พันธุ์พืชอย่างยั่งยืน โดยระบบการคุ้มครองพันธุ์พืช ทั้ง 2 ระบบมีที่มาจากกฎหมายระหว่างประเทศ 2 ฉบับ ดังนี้ 1) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (International Convention for Protection of New Varieties of Plants หรือ UPOV) วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้ คือ ประเทศสมาชิกต้องให้ความคุ้มครองแก่พันธุ์พืชใหม่ด้วยการให้สิทธิเด็ดขาดแก่นักปรับปรุงพันธุ์ โดยมีเหตุผล คือ เพื่อให้โอกาสแก่นักปรับปรุงพันธุ์ในการที่จะได้ค่าตอบแทนจากการลงทุนในการปรับปรุงพันธุ์พืช เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่นักปรับปรุงพันธุ์พืชในการพัฒนาพันธุ์พืชใหม่และเพื่อเป็นการรับรู้ถึงสิทธิในทางศีลธรรมของนักปรับปรุงพันธุ์ที่ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะในการปรับปรุงพันธุ์พืชขึ้นมาใหม่ 2) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

(Convention on Biological Diversity) หรือ CBD วัตถุประสงค์หลักของอนุสัญญาฉบับนี้ คือ เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ให้มีการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนและให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ข้อตกลงนี้ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ โดยวางหลักการเรื่องการนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์ขึ้นมาใหม่ และยกเลิกแนวปฏิบัติเดิมที่ว่าทรัพยากรชีวภาพเป็นสมบัติของมวลมนุษย์ ซึ่งแนวคิดใหม่ที่อนุสัญญาฯ จัดทำ คือ การให้ทรัพยากรชีวภาพเป็นสมบัติของประเทศ ดังนั้น การนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์จึงขึ้นอยู่กับกฎระเบียบภายในประเทศนั้นๆ นอกจากนั้นอนุสัญญาฯ ยังได้วางหลักการเรื่องการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพ หลักการนี้มีอยู่ 3 ประการ คือ

1) การให้ประเทศเจ้าของทรัพยากรชีวภาพนั้นได้รับความยินยอมที่ได้แจ้งล่วงหน้าจากผู้ที่ต้องการใช้ทรัพยากรชีวภาพ (Prior Informed Consent หรือ PIC)

2) การเจรจาตกลงเงื่อนไขการนำทรัพยากรชีวภาพไปใช้ประโยชน์ระหว่างผู้จัดหาทรัพยากรชีวภาพกับผู้ที่ต้องการใช้ทรัพยากรชีวภาพ (Mutually Agreed Terms หรือ MAT

3) หนึ่งในเงื่อนไขการเจรจาตกลง คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพนั้น (Benefit Sharing)

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ได้นำหลักการของอนุสัญญาระหว่างประเทศทั้งสองฉบับมารวมกันโดยระบุไว้ ดังนี้

1. การคุ้มครองสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์ ได้มีการระบุไว้ใน มาตรา 33 ผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชใหม่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการผลิต ขาย หรือจำหน่ายด้วยประการใด นำเข้ามาในราชอาณาจักร ส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือมีไว้เพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังกล่าว ซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชใหม่ ฯลฯ

2. การคุ้มครองสิทธิของชุมชน ได้มีการระบุไว้ใน มาตรา 47 เมื่อได้มีการจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของชุมชนใดแล้ว ให้ชุมชนนั้นมีสิทธิแต่ผู้เดียวในการปรับปรุงพันธุ์ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย ผลิต ขาย ส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือจำหน่ายด้วยประการใดซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ฯลฯ และ มาตรา 48 ผู้ใดเก็บ จัดหา หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลองหรือวิจัย เพื่อประโยชน์ในทางการค้าจะต้องทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้น ฯลฯ

3. การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน ได้มีการระบุไว้ใน มาตรา 52 ผู้ใดเก็บ จัดหา หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป พันธุ์พืชป่า หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยเพื่อประโยชน์ทางการค้าจะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ โดยให้นำเงินรายได้ตามข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ส่งเข้ากองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ระบบการคุ้มครองสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชและระบบการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ถือได้ว่าเป็นแนวคิดและวิธีการที่ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย ปัจจุบันการศึกษาเรื่องกฎหมายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทยยังมีอยู่ในวงจำกัด และรายงานและผลงานวิจัยการศึกษาสถานภาพและผลกระทบจากการใช้กฎระเบียบเรื่องการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ การเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้พันธุ์พืชเมืองทั่วไป พันธุ์พืชป่า และพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในประเทศไทยยังมีอยู่น้อยมาก ทำให้ข้อมูลเรื่องการบังคับใช้กฎระเบียบเรื่องดังกล่าวที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้นยังไม่ชัดเจน นอกจากนี้ ระบบดังกล่าวยังขัดกับแนวความคิดหรือวิถีชีวิตของเกษตรกรหรือสังคมไทยในหลายประการ ดังนั้น การบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืช จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นนักปรับปรุงพันธุ์พืช เกษตรกร รวมทั้งนักวิจัยด้านต่างๆ จึงจำเป็นจะต้องมีการศึกษาการบริหารจัดการด้านกฎระเบียบและการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนากฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชให้เป็นเครื่องมือที่สำคัญ มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้และมีแนวทางปฏิบัติที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยต่อไป ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่บัญญัติไว้และสอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันกับประเทศ

อุปกรณ์และวิธีการ

1. ศึกษาวิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อตกลงทางการค้าเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs Agreement) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 กฎกระทรวง ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน และหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น หนังสือและเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ยกร่าง แบบสอบถามการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช โดยการประชุมหารือระดมความคิดเห็น ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่าง ประเมินผล ปรับปรุง แก้ไข

3. จัดส่งแบบสอบถามให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. ศึกษา วิเคราะห์ เพื่อประเมินข้อมูลผลกระทบที่กฎหมายด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นมีต่อการอนุรักษ์ คุ้มครอง และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช จากแบบสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึก

5. จัดประชุม/สัมมนาทางวิชาการเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิจัย เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

6. สรุปผลและรายงานผลการศึกษา

ผลการทดลองและวิจารณ์

1. ศึกษาวิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อตกลงทางการค้าเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs Agreement) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 กฎกระทรวง ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน และหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น หนังสือและเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

1) ข้อตกลงทางการค้าเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs Agreement)

กรณีของพันธุ์พืช ความตกลงทริปส์กำหนดเป็นพันธกรณีว่าประเทศสมาชิก ขององค์การการค้าโลก จะต้องให้การคุ้มครองโดยให้เป็นดุลยพินิจแต่ละประเทศว่า จะคุ้มครองพันธุ์พืชภายใต้ระบบกฎหมายใด ระหว่างกฎหมายสิทธิบัตร (patents) กฎหมายหมายเฉพาะที่มีประสิทธิภาพ (an effective sui generis system) หรือจะคุ้มครองภายใต้กฎหมายทั้งสองลักษณะก็ได้ (any combination thereof) (จักกฤษณ์, 2544)

2) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD)

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ มีข้อกำหนดเพื่อการส่งเสริมการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามมาตรา 8 (เจ) กำหนดให้ภาคีต้องเคารพ ส่งเสริม รักษาและดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญา นวัตกรรม ตลอดจนจารีตประเพณีของชุมชนพื้นเมืองหรือชุมชนท้องถิ่น ที่ปรากฏในการดำเนินชีวิตที่สืบทอดตามประเพณี ซึ่งเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน (Anon, 1992)

3) พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 และ กฎกระทรวง ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน และหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาพันธุ์เพื่อให้มีพันธุ์พืชใหม่เพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม อันเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม โดยการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจด้วยการให้สิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมาย ตลอดจนเพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่า เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์พันธุ์พืชอย่างยั่งยืน (นิรนาม, 2543)

การคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น นั้น มีคำจำกัดความ ที่เกี่ยวข้อง ตามมาตรา 3 ในพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2542 ได้แก่ "พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น" หมายความว่า พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในชุมชนใดชุมชนหนึ่งภายในราชอาณาจักรและไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้ "ชุมชน" หมายความว่า กลุ่มของประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง และได้ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ "คณะกรรมการ" หมายความว่า คณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช "พนักงานเจ้าหน้าที่" หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีประกาศแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ คุณสมบัติของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น คือ พันธุ์พืชที่จะขอจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้ (มาตรา 43)

(1) เป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งภายในราชอาณาจักรเท่านั้น (2) เป็นพันธุ์พืชที่ไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ (นิรนาม, 2542)

บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืชที่เข้าลักษณะที่กำหนดไว้ตามมาตรา 43 อาจขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยตั้งตัวแทนยื่นคำขอเป็นหนังสือ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ คำขออย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้ (มาตรา 44) (1) พันธุ์พืชที่ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนา และวิธีดำเนินการในการอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชนั้น (2) รายชื่อของผู้เป็นสมาชิกชุมชน (3) สภาพพื้นที่พร้อมทั้งแผนที่สังเขปแสดงเขตพื้นที่ชุมชนและเขตติดต่อ การยื่นคำขอและการพิจารณาอนุมัติขึ้นทะเบียนชุมชนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (นิรนาม, 2542) ซึ่งกฎกระทรวง (เล่ม 123 ตอนที่ 33 ก ราชกิจจานุเบกษา 29 มีนาคม 2549) ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน และหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พ.ศ. 2549 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 มาตรา 44 และมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 48 และมาตรา 50 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้ หมวด 1 หลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน ข้อ 1 บุคคลจะร่วมกันขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนได้ ต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ (1) มีสัญชาติไทย (2) เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ (3) ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันในพื้นที่ดังกล่าวโดยต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่า สิบปี และ (4) เป็นผู้ร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ประสงค์จะจดทะเบียนตาม มาตรา 45 ข้อ 2 การขอขึ้นทะเบียนชุมชน ให้สมาชิกชุมชนตั้งตัวแทนคนหนึ่งยื่นคำขอการแต่งตั้งตัวแทนตามวรรคหนึ่ง ให้ทำเป็นหนังสือ ข้อ 3 การยื่นคำขอขึ้นทะเบียนชุมชน ให้ยื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ กรมวิชาการเกษตรหรือสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด แล้วแต่กรณี เพื่อส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่พิจารณาคำขอขึ้นทะเบียนชุมชนตามวรรคหนึ่ง ให้ใช้แบบที่อธิบดีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ข้อ 4 เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับคำขอขึ้นทะเบียนชุมชนแล้ว ให้ตรวจสอบคำขอเอกสารหลักฐาน และรายละเอียดที่เกี่ยวข้องให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับคำขอ ถ้าเห็นว่าเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดไม่ถูกต้องครบถ้วน ให้แจ้งผู้ยื่นคำขอดำเนินการส่งเอกสาร หลักฐานและรายละเอียดเพิ่มเติมให้ถูกต้องครบถ้วน ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอไม่ดำเนินการยื่นเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือได้ยื่นเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดภายในระยะเวลาที่กำหนดแต่พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบแล้วเห็นว่าเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดยังไม่ถูกต้องครบถ้วน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่สั่งไม่รับคำขอ แล้วแจ้งคำสั่งดังกล่าวและแจ้งสิทธิอุทธรณ์ให้แก่ผู้ยื่นคำขอทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันครบกำหนดระยะเวลาให้ยื่นหรือนับแต่วันที่ได้รับเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดเพิ่มเติมแล้วแต่กรณีในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบแล้วเห็นว่า เอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดที่ยื่น พร้อมคำขอตามวรรคหนึ่งหรือเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดที่ยื่นเพิ่มเติมภายในระยะเวลาตามวรรคสองถูกต้องครบถ้วนแล้ว ให้สั่งรับคำขอและเสนอคำขอดังกล่าวพร้อมความเห็นเบื้องต้นให้ ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่พิจารณาโดยเร็วข้อ

5 เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ได้รับคำขอตามข้อ 4 แล้ว ถ้าเห็นว่าไม่ควรรับขึ้นทะเบียนชุมชนตามคำขอ ให้แจ้งการไม่รับขึ้นทะเบียนชุมชนให้ผู้ยื่นคำขอทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันเสร็จสิ้นการพิจารณา ถ้าเห็นว่าควรรับขึ้นทะเบียนชุมชนตามคำขอ ให้ออกหนังสือสำคัญการขึ้นทะเบียนชุมชนตามแบบ คพ. 4 ท้ายกฎกระทรวงนี้

ตาม มาตรา 45 พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดและชุมชนเป็นผู้อนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืชดังกล่าวแต่ผู้เดียว ให้ชุมชนนั้นมีสิทธิยื่นคำร้องต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนนั้นตั้งอยู่ในเขตปกครองให้ดำเนินการยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแทนชุมชนดังกล่าวได้ เมื่อได้รับคำร้องจากชุมชนตามวรรคหนึ่ง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นต่อคณะกรรมการนับแต่วันที่ได้รับเอกสารและข้อมูลที่จำเป็นในการขอจดทะเบียนครบถ้วน ในกรณีที่ชุมชนตามวรรคหนึ่งรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ให้กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์นั้นมีสิทธิขอจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแทนชุมชนได้ (นิรนาม, 2542)

มาตรา 46 การขอจดทะเบียน การพิจารณาคำขอจดทะเบียน และการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง (นิรนาม, 2542) ซึ่งกฎกระทรวง (เล่ม 123 ตอนที่ 33 ก ราชกิจจานุเบกษา 29 มีนาคม 2549) ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน และหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พ.ศ. 2549 กำหนดเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ไว้ในหมวด 2 หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ข้อ 6 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ กรมวิชาการเกษตร หรือสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด แล้วแต่กรณี เพื่อเสนอให้คณะกรรมการพิจารณา ในกรณีที่ชุมชนอยู่ในเขตปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่ง ชุมชนดังกล่าวจะยื่นคำร้องขอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งใดแห่งหนึ่งเพื่อดำเนินการตามวรรคหนึ่งก็ได้คำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามวรรคหนึ่ง ให้ใช้แบบที่อธิบดีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ข้อ 7 คำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นต้องแนบหลักฐาน ดังต่อไปนี้ (1) สำเนาหนังสือสำคัญการขึ้นทะเบียนชุมชน (2) หนังสือแสดงการมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ นั้น แล้วแต่กรณีดำเนินการจดทะเบียนแทน (3) สำเนาหนังสือสำคัญแสดงการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ (4) เอกสารอื่นตามที่อธิบดีประกาศกำหนด ข้อ 8 เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแล้วให้ ตรวจสอบคำขอ แหล่งกำเนิด คุณสมบัติของพืชที่จำเป็น เอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดที่เกี่ยวข้องให้ถูกต้องครบถ้วน ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำขอ ถ้าเห็นว่าเอกสาร หลักฐานและรายละเอียดไม่ถูกต้องครบถ้วน ให้แจ้งผู้ยื่นคำขอดำเนินการส่งเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดเพิ่มเติมให้ถูกต้องครบถ้วนภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอไม่ดำเนินการยื่นเอกสาร หลักฐานและรายละเอียดภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือได้ยื่นเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดภายในระยะเวลาที่กำหนดแต่พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบแล้วเห็นว่าเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดยังไม่ถูกต้องครบถ้วน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่สั่งไม่รับคำขอแล้วแจ้งคำสั่งดังกล่าวและแจ้งสิทธิอุทธรณ์ให้ผู้ยื่นคำขอทราบภายในสิบห้าวัน

นับแต่วันครบกำหนดระยะเวลาให้ยื่นหรือนับแต่วันที่ได้รับเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดเพิ่มเติม แล้วแต่กรณีในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบแล้วเห็นว่าเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดที่ยื่นพร้อมคำขอตามวรรคหนึ่ง หรือเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดที่ยื่นเพิ่มเติมภายในระยะเวลาตามวรรคสองถูกต้องครบถ้วนแล้ว ให้เสนอคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นพร้อมความเห็นเบื้องต้นต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาโดยเร็วข้อ ๙ เมื่อคณะกรรมการได้รับคำขอแล้ว ถ้าเห็นว่าไม่ควรรับจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามคำขอ ให้แจ้งการไม่รับจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นให้ผู้ยื่นคำขอทราบ ภายในสิบห้าวันนับแต่วันเสร็จสิ้นการพิจารณาในกรณีที่คณะกรรมการเห็นควรรับจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามคำขอให้ประกาศคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ณ กรมวิชาการเกษตร และศาลากลางจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียยื่นคำคัดค้านภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ประกาศการยื่นคำคัดค้านให้ระบุเหตุผล พร้อมทั้งแนบเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดประกอบคำคัดค้าน โดยยื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ กรมวิชาการเกษตร หรือสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับคำคัดค้านตามวรรคสอง ให้ส่งสำเนาคำคัดค้านไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับคำคัดค้าน และหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ดังกล่าวประสงค์จะโต้แย้งคำคัดค้าน ให้ยื่นคำโต้แย้งภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำคัดค้านเมื่อครบกำหนดเวลาที่ให้ยื่นคำโต้แย้งตามวรรคสามแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เสนอคำคัดค้านพร้อมความเห็นประกอบคำคัดค้านต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาโดยเร็ว ข้อ 10 ในกรณีที่ไม่มีคำคัดค้าน ให้คณะกรรมการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามแบบ คพ. 6 ท้ายกฎกระทรวงนี้ ข้อ 11 ในกรณีที่มีคำคัดค้าน และคณะกรรมการเห็นด้วยกับคำคัดค้าน ให้มีคำสั่งไม่รับจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นในกรณีที่คณะกรรมการไม่เห็นด้วยกับคำคัดค้าน ให้สั่งรับจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น และออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามแบบ คพ. 6

มาตรา 47 เมื่อได้จดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของชุมชนใดแล้วให้ชุมชนนั้นมีสิทธิแต่ผู้เดียวในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย ผลิต ขาย ส่งออก นอกราชอาณาจักร หรือจำหน่ายด้วยประการใดซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ทั้งนี้ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ที่ได้รับหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้นแทนชุมชนดังกล่าว ความในวรรคหนึ่งไม่ใช้บังคับแก่กรณีดังต่อไปนี้ (1) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ได้รับความคุ้มครอง โดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นส่วนขยายพันธุ์ (2) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ได้รับความคุ้มครองซึ่งกระทำโดยสุจริต (3) การเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์สำหรับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ได้รับความคุ้มครองโดยเกษตรกรด้วยการใช้ส่วนขยายพันธุ์ที่ตนเองเป็นผู้ผลิต แต่ในกรณีที่รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการประกาศให้พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้นเป็นพันธุ์พืชที่ควรส่งเสริมการปรับปรุงพันธุ์ให้เกษตรกรสามารถเพาะปลูกหรือขยายพันธุ์ได้ไม่เกินสามเท่าของปริมาณที่ได้มา (4) การกระทำเกี่ยวกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ได้รับความคุ้มครองโดยไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า (นิรนาม, 2542)

มาตรา 48 ผู้ใดเก็บ จัดหา หรือรวบรวมพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพันธุ์พืชดังกล่าว เพื่อการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ทดลอง หรือวิจัยเพื่อประโยชน์ในทางการค้า จะต้องทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้น ในการอนุญาตให้ผู้ใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง และการทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ที่ได้รับหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เป็นผู้ทำนิติกรรมแทนชุมชน ทั้งนี้ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการก่อน (นิรนาม, 2542)

มาตรา 49 ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นให้จัดสรรแก่ผู้ซึ่งอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชนั้นร้อยละยี่สิบ เป็นรายได้ร่วมกันของชุมชนร้อยละหกสิบ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ที่เป็นผู้ทำนิติกรรมร้อยละยี่สิบการแบ่งผลประโยชน์ในระหว่างผู้ซึ่งอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดในกรณีที่มีข้อโต้แย้งใด ๆ เกี่ยวกับการจัดสรรผลประโยชน์ตามวรรคหนึ่งให้คณะกรรมการเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด (นิรนาม, 2542)

มาตรา 50 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 31 มาใช้บังคับแก่อายุของหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นโดยอนุโลม อายุของหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามวรรคหนึ่ง อาจขยายเวลาต่อได้คราวละสิบปี หากอธิบดีเห็นว่าพันธุ์พืชนั้นยังประกอบด้วยลักษณะตามมาตรา 43 และชุมชนนั้นยังคงมีคุณสมบัติตามมาตรา 44 และมาตรา 45 การขอขยายอายุสิทธิและการอนุญาตให้ขยายอายุสิทธิให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (นิรนาม, 2542)

มาตรา 51 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 36 และมาตรา 37 มาใช้บังคับกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นโดยอนุโลม (นิรนาม, 2542)

4) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาระการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

1) การแลกเปลี่ยนสายพันธุ์ระหว่างกัน

การแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันเมล็ดพันธุ์กันระหว่างญาติพี่น้อง ปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดในช่วงของการเริ่มต้นฤดูการเพาะปลูก การแลกเปลี่ยนไม่ได้จำกัดวงอยู่แค่เพียงภายในเครือญาติเท่านั้น การแลกเปลี่ยนภายในชุมชนที่ข้ามเครือญาติ หรือการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน บางกรณีเป็นการแลกเปลี่ยนข้ามชาติพันธุ์เช่น ชาวกะเหรี่ยงบ้านผาผึ้งแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์กับกลุ่มม้ง (วิเชียร, 2547) ชาวขมุ บ้านห้วยจ้อได้แลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวเจ้าแม้ว พันธุ์ข้าวเจ้าเมี่ยน เป็นพันธุ์ข้าวที่ขมุแลกเปลี่ยนมาจากชาวม้งและเมี่ยนจากหมู่บ้านใกล้เคียง (เสถียร, 2547)

2) การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต

การทำนาในอดีต ของชาวไทยลื้อบ้านปางหัด ดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางพันธุกรรมพืช โดยเฉพาะพันธุ์ข้าวหลากหลายสายพันธุ์ เช่น ข้าวแดงน้ำหมาก ข้าวดอกปุ๊ด ข้าวดอเหมย ข้าวบ่น้ำน้อย ข้าวบ่น้ำหลวง ข้าวก่ำละวง ผักพื้นบ้าน เช่น ผักจุ่มป่า ผักแว่น เตา สมุนไพร เช่น หญ้าผมยุ่ง หญ้าเอ็นยืด หญ้าแห้วหมู ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระบบการปลูกพืชในอดีตมีผลต่อการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ปัจจุบันพืชเหล่านี้ลดลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนการของระบบการผลิต พืชหลายชนิดหมดไปจากระบบนิเวศ

ดังกล่าว เช่น พันธุ์ข้าวที่ปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่พันธุ์ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ที่มาจากภายนอก จากการส่งเสริมทางการเกษตรของรัฐ (เสถียร, 2547)

3) การคัดเลือกตามธรรมชาติ

ธรรมชาติสิ่งมีชีวิตทุกชนิดมีสัญชาติญาณของการดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด การดิ้นรนต่อสู้จากภัยที่เกิดขึ้นเป็นธรรมชาติ ความร้อน ความหนาว ความชื้น การแข่งขันภายในชนิด หรือต่างชนิดกัน โดยธรรมชาติจะคัดเลือกให้สิ่งมีชีวิตที่อยู่ในนิเวศน์หนึ่งๆ มีชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสมกับสภาวะที่อยู่อย่างมีสมดุลและถูกธรรมชาติคัดเลือกให้คงอยู่และขยายพันธุ์ได้ในสภาพนิเวศน์ธรรมชาติใดก็ตามก็จะมีความเหมาะสมกับสภาพนิเวศน์นั้นๆ อย่างต่อเนื่อง (ชนวน, 2540) การคัดเลือกตามธรรมชาตินั้น หากเกษตรกรนำพันธุ์พืชต่างๆ มำทำการคัดเลือกซ้ำๆ ในสภาพไร่นาของตนเองตามหลักการของการคัดเลือกตามธรรมชาติก็จะทำให้เกษตรกรในแต่ละท้องถิ่นมีพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพตามธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกัน พันธุ์ต่างๆ เหล่านั้นภายหลังคัดเลือกในไร่นาแต่ละคนแล้ว ก็จะเกิดความเหมาะสม สำหรับวิธีการคัดเลือกพันธุ์เช่นนี้เกษตรกรไทยได้ทำการคัดเลือกพันธุ์กันมานานตั้งแต่โบราณหลายชั่วอายุคนจนได้พันธุ์พืชคุณภาพและปริมาณที่ดีเฉพาะท้องถิ่นของแต่ละแห่ง เช่น ข้าวพันธุ์สังหยด พันธุ์ขาวมดริ้น พันธุ์เสาไห้ เป็นต้น (ชนวน, 2540)

2. ยกร่าง แบบสอบถามการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช โดยการประชุมหารือระดมความคิดเห็น ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่าง ประเมินผล ปรับปรุง แก้ไข

ได้ยกร่างแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรพันธุกรรมพืช ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนดังนี้

1) ประเด็นการสอบถามถึงคุณสมบัติของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ดังนี้

ชนิดพืช ที่มาของพืช ลักษณะของพันธุ์พืช การเก็บรักษาพันธุ์ ผู้ที่ปลูกพันธุ์นี้ และสถานที่ปลูก

2) ประเด็นการสอบถามถึงคุณสมบัติของผู้ยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ดังนี้

ชื่อชุมชน/กลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืช จำนวนสมาชิก ขอบเขต กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช ระยะเวลาที่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช

3. จัดส่งแบบสอบถามให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ได้นำแบบสอบถามที่ได้ สอบถามผู้แทนชุมชน ผู้ประสานงาน และเกษตรกร ในพื้นที่ ดังนี้

1. นายสมชัย อาศัยบุญ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวพันธุ์หอมห่วงไชยา อยู่บ้านเลขที่ 61/1 ม.1 ต.ทุ่ง อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี

2. ผู้ประสานงานชุมชนมลาบรี ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหยวก ตำบลแม่ขะนิง อำเภอเวียงสะ จังหวัดน่าน

3. ผู้ประสานงานชุมชนบ้านภูฟ้า ตั้งอยู่เลขที่ 113 หมู่ที่ 3 บ้านผาสุก ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

4. ผู้ประสานงานชุมชนบ้านห้วยทรายขาว หมู่ที่ 7 ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

5. ผู้ประสานงานกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรี ตั้งอยู่ที่ บ้านสวนจันทร์รีสอร์ท ซอยท่ามะขาม 20 ต.ท่ามะขาม อ.เมือง จ.กาญจนบุรี

4. ศึกษาวิเคราะห์ เพื่อประเมินข้อมูลผลกระทบที่กฎหมายด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นมีต่อการอนุรักษ์ คุ้มครอง และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช จากแบบสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษาและสัมภาษณ์เชิงลึกจากชุมชนได้ผลดังนี้

1) การสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกข้าวพันธุ์หอมห่วงไชยา

จากการศึกษาข้อมูลของการสอบถามเชิงลึก พบว่า นายสมชัย อาศัยบุญ ให้ข้อมูลว่าเป็นผู้ปลูกข้าวพันธุ์หอมห่วงไชยา เพียงแต่ผู้เดียวในพื้นที่ ต.ทุ่ง อ.ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี โดยข้าวดังกล่าวมีลักษณะ ประจำพันธุ์ ได้แก่ การมีขนบนแผ่นใบ มีขนมาก สีของแผ่นใบ เขียว สีของกาบใบ เขียว ปลายใบตั้งตรง (ไม่ชัดเจน) สีของลิ้นใบ ขาว รูปร่างของลิ้นใบ ปลาย 2 แฉก สีของหูใบ ขาว สีของข้อต่อใบขาว สีของปล้อง เหลืองอ่อน สีของยอดเกสรเพศเมียขาว สีของปลายยอดดอกขาว สีกลีบรองดอกขาว หางข้าวไม่มี ความแข็งของลำต้นอ่อนแอมาก มุมใบธงปานกลาง ลักษณะรวงค่อนข้างแน่น การโผล่พ้นรวงโผล่พ้นมาก ก้านรวง โค้งห้อยลง การแตกระแง้ ระแง้ถี่หรือมาก การแก่ของใบ ค่อนข้างแก่เร็ว การติดเมล็ดติดเมล็ดสมบูรณ์ การร่วงของเมล็ดร่วงน้อย การนวดง่าย สีเปลือกเมล็ด สีเหลืองสาแหลกสีน้ำตาล ซึ่งจากการตรวจสอบข้อมูลลักษณะประจำพันธุ์แล้ว ไม่ปรากฏพันธุ์ข้าวที่มีลักษณะข้างต้นในแหล่งข้อมูลอื่นๆ มาก่อน จากการสอบถามเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลทุ่ง อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี แล้วพบว่าไม่มีผู้ใดปลูกข้าวพันธุ์หอมห่วงไชยา ข้อกฎหมาย ตามความในมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 กล่าวว่า บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วที่ตั้งถิ่นฐาน และสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันโดยต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืชที่เป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งภายในราชอาณาจักรเท่านั้น และเป็นพันธุ์พืชที่ไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ จะเห็นได้ว่าข้าวพันธุ์หอมห่วงไชยาที่มีนายสมชัย อาศัยบุญ เป็นผู้ปลูกแต่ผู้เดียวในพื้นที่ ต.ทุ่ง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี โดยไม่มีผู้อื่นมีกิจกรรมร่วมปลูกด้วยในขณะนั้น จึงขาดคุณสมบัติเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

2) การสัมภาษณ์ชาวบ้านชุมชนมลาบรี (ตองเหลือง)

ชุมชนมลาบรี ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหยวก ตำบลแม่ขะนิง อำเภอเวียงสะ จังหวัดน่าน ชาวไทยชนเผ่ามลาบรี (ตองเหลือง) พอใจที่จะเรียกชื่อเชื้อชาติของตนเองว่า มระบรี มระหรือมรา Mrabri ซึ่งมีความหมายว่าคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในป่าหรือคนที่อาศัยอยู่ในป่า สำหรับเหตุผลทั่วไปของการเรียกชื่อชนกลุ่มนี้ว่า ผีตองเหลืองนั้น เนื่องจากชนกลุ่มนี้มีพฤติกรรมที่เร่ร่อนหรือย้ายถิ่นที่อยู่ไปเรื่อยๆ ไม่เป็นหลักแหล่ง บ้านหรือที่พักจะสร้างเป็นเพิง หลังคามุงด้วยใบตอง ใบปาล์ม ใบก้อ ใบหวาย ใบอ้อป่าหรือใบไม้ที่หาพบในป่า ขณะนั้น เป็นที่อยู่อาศัยในระหว่างที่หาอาหาร แต่เมื่อแหล่งที่อยู่อาศัยนั้นมีอาหารไม่พอเพียงกะย้ายไปอยู่ที่อื่น เพื่อหาอาหารต่อไป และเป็นความบังเอิญที่ว่าชาวบ้านในแถบนั้น เคยพบชนกลุ่มนี้ตั้งแต่เริ่มสร้างที่อยู่ และสังเกตว่าเมื่อใบไม้ที่ใช้มุงหลังคาเปลี่ยนสีจากสีเขียว เป็นสีเหลือง พวกเขาจะย้ายหนีไป กอปรกับความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจจน

กลายเป็นลักษณะนิสัยของพวกเขาที่เชื่อว่าจะเป็นบาปหากพวกเขาได้พบกับคนจากพื้นที่ราบหรือคนแปลกหน้าจากเผ่าอื่นที่ไม่เคยรู้จัก จะทำให้พวกเขาเกิดความไม่ไว้วางใจและความกลัวบาป จึงอพยพหลบหนี หรือหายตัวไปอย่างรวดเร็ว ราวกับเป็นผีหายตัวได้ พวกเขาจึงถูกเรียกชื่อว่า ผีตองเหลือง ดังนั้น คำว่า ผี เป็นเพียงอาอัปกิริยาเปรียบเทียบการอพยพย้ายที่อยู่อย่างรวดเร็วด้วยความชำนาญพื้นที่ ปัจจุบัน เรื่องการรักษาโดยการใช้ยาสมุนไพรได้เลือนหายไป ทำให้คนหลายคนไม่รู้จักสมุนไพรที่เคยใช้มากันแต่อดีต ไม่สบายก็ไปอนามัย ไปโรงพยาบาล ใช้ยาแผนปัจจุบัน (นิรนาม , 2555) จากข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวร่วมกับการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่า ชุมชนมลาบรีมักจะหาเก็บอาหารจากป่ามากิน เช่น หัวมัน และพืชอื่นๆ ที่เป็นอาหาร ซึ่งยังไม่มีความรู้ด้านการเกษตร จึงมีหลายหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งสอดคล้องกับรายงาน (นิรนาม , 2555) มหาวิทยาลัยราชมงคลล้านนาน่าน ได้สอนวิธีการเพาะกล้วยไม้ การนำกล้วยไม้มาติดกับกิ่งไม้ เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึก โดยให้ชื่อว่า มลาบรี ออร์คิด สวพ 1 นำถั่วพันธุ์ชนิดต่างๆ ไปให้ปลูกเพื่อการอนุรักษ์ใช้ประโยชน์จากวัชพืชเถาเลื้อยใบกว้างตระกูลถั่ว โดยเก็บเถาที่อายุ 1 ปี ขึ้นไป มาลอกเปลือกออก และนำสีจากเปลือกไม้ที่ขึ้นในธรรมชาติมาย้อมสี ก่อนนำมาถักเป็นย่ามและกระเป๋าเพื่อจำหน่ายในศูนย์เรียนรู้ของหมู่บ้าน จากข้อมูลดังกล่าวประกอบการสัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนมลาบรีอาจจะมีคุณสมบัติเป็นชุมชนได้ แต่ยังไม่พบพันธุ์พืชที่มีคุณสมบัติเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

3) การสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนบ้านภูฟ้า

ชุมชนบ้านภูฟ้า ตั้งอยู่เลขที่ 113 หมู่ที่ 3 บ้านผาสุก ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ (ข้าวไร่, ข้าวโพด, เลี้ยงวัว, สุกร, ไก่) เพราะพื้นที่เป็นที่ลาดชัน มีพื้นที่ราบเล็กน้อยสลับภูเขา จึงทำการเกษตรได้อย่างเดียว การทำการเกษตรไม่ได้ผลเท่าที่ควรเพราะประชากรในพื้นที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในอาชีพที่ตนทำอยู่อีกทั้งต้องรอฝนตามฤดูกาล ด้านอุตสาหกรรมครัวเรือนเป็นอาชีพเสริมได้แก่ การจักสานหวาย กลุ่มจักสานหญ้าสามเหลี่ยมบ้านห่างทางหลวง กลุ่มแปรรูปต่างๆ หาของป่า ฯลฯ เป็นต้น พันธุ์พืชพื้นเมืองที่มีการอนุรักษ์ในชุมชน น้ำต้นกกชนิดหนึ่งมาถักทอเป็นเครื่องใช้หลายชนิด นำดอกของวัชพืชใบแคบ “หญ้าก๋ง หรือหญ้าไม้กวาด” มาทำเป็นไม้กวาด (นิรนาม , 2555) จากข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวร่วมกับการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่า ในพื้นนี้อาจจะมีคุณสมบัติเรื่องของชุมชน คือ ประกอบด้วยบุคคลที่บรรลุนิติภาวะที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดวัฒนะธรรมร่วมกันมา ได้ร่วมอนุรักษ์ หญ้าก๋ง แต่ขาดคุณสมบัติเรื่องของตัวพืชเองที่คาดว่าหญ้าก๋งนั้นจะมีอยู่ในชุมชนอื่นๆ ด้วย

4) การสัมภาษณ์เกษตรกรในชุมชนบ้านห้วยทรายขาว

ชุมชนบ้านห้วยทรายขาว หมู่ที่ 7 ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เดิมเป็นราษฎรบ้านหนองคำ โดยการนำของนายปิม หอมดอกและได้เกิดเหตุการณ์ผู้นำถูกลอบทำร้ายและเสียชีวิต ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพมาอาศัยอยู่ที่บ้านห้วยโก๋น อำเภอทุ่งช้าง ปี พ.ศ. 2518 ฐานปฏิบัติการห้วยโก๋นถูกผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โจมตีจนฐานปฏิบัติการแตก ชาวบ้านจึงอพยพไปอยู่บ้านหล่ายทุ่ง ตำบลบ่อน อำเภอทุ่งช้าง โดยการนำของนายก่ำ ใจปิง ปี พ.ศ. 2526 ได้มีการกลับใจและมอบตัวของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่ตำบลห้วยโก๋น ชาวบ้านที่อพยพที่บ้านหล่ายทุ่งก็อพยพกลับมาอยู่ที่บ้านโป่งตม (บริเวณทิศเหนือของบ้านห้วยโก๋น) ด้วยบริเวณโป่งตมทุรกันดาร ห่างไกลเส้นทางคมนาคม และไกลโรงพยาบาล ชาวบ้าน

จึงได้ชักชวนกันอพยพอีกครั้ง มาตั้งอยู่บ้าน ณ ริมห้วยทรายขาว และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านเป็น บ้านห้วยทรายขาว และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านเป็น บ้านห้วยทรายข่าว ซึ่งขณะนั้นได้ขึ้นอยู่กับการปกครองผู้ใหญ่บ้านห้วยโก๋น คือ ผู้ใหญ่กิ้ง และผู้ใหญ่เส็ง จนถึงปี พ.ศ. 2539 ได้มีการจัดตั้งอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จึงแยกการปกครองมาขึ้นกับการปกครองของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ปี พ.ศ. 2541 บ้านห้วยทรายขาวได้แยกการปกครองจากบ้านห้วยโก๋นเป็นบ้านห้วยทรายขาว หมู่ที่ 7 ตำบลห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน และมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายโมง หอมดอก พันธุ์พืชพื้นเมืองที่มีการอนุรักษ์ในชุมชน ข้าวไร่ จำนวน 2 พันธุ์ คือ ข้าวดอและข้าวปี โดยข้าวดอ นั้นปลูกเพื่อให้ได้กินข้าวก่อนเพราะเก็บเกี่ยวได้ก่อน (นิรนาม , 2555) จากข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวและการสัมภาษณ์ พบว่า คุณสมบัติการเป็นชุมชนนั้นอาจเป็นได้ แต่อาจจะขาดคุณสมบัติในพันธุ์พืช เพราะว่า ข้าวดังกล่าวอาจจะมีการแพร่กระจายเนื่องจากการย้ายถิ่น และการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน

5) การสัมภาษณ์ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์กาญจนบุรี

ได้สัมภาษณ์นายอิศราวุธ ทองคำ ผู้ประสานงานกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรี ตั้งอยู่ที่ บ้านสวนจันทร์รีสอร์ท ซอยท่ามะขาม 20 ต.ท่ามะขาม อ.เมือง จ.กาญจนบุรี ให้ข้อมูลว่ากลุ่มนี้ได้ก่อตั้งมามากกว่า 10 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแถบจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีกิจกรรมสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านต่างๆ โดยมีสมาชิกจำนวนหนึ่ง ซึ่งกิจกรรมหนึ่งที่ทางกลุ่มดำเนินการคือ เมื่อประมาณปี 2540 ได้รวบรวมเมล็ดพันธุ์ อบเชย มาปลูกไว้ที่บ้านสวนจันทร์รีสอร์ท ประมาณ 100 ต้น ซึ่งปัจจุบันมีอายุ ประมาณ 5 ปี จากข้อมูลการตรวจสอบเบื้องต้นและการสัมภาษณ์ พบว่า ขณะนี้อยู่ระหว่างการตรวจสอบว่าพันธุ์พืชอบเชยที่รวบรวมไว้นั้น มีปรากฏในที่อื่นหรือไม่

5. จัดประชุม/สัมมนาทางวิชาการเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิจัย เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ได้นำผลการสัมภาษณ์ มาสอบถามและรับฟังความคิดเห็นในกลุ่มย่อยซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับใช้ข้อมูลจากเอกสารที่ศึกษา ซึ่งได้ข้อเสนอจากการศึกษาข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นสามารถสรุปได้ 2 ประเด็น ได้แก่

1) ข้อเสนอแนะไม่ต้องแก้กฎหมาย

ประเด็นปัญหา จากการศึกษาขณะนี้ยังไม่พบพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ตามนิยาม แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 สาเหตุเพราะว่าชุมชนส่วนใหญ่ดำเนินวิถีชีวิตตามปกติ โดยไม่ทราบว่าผลจากการปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง ตามประเพณี การพัฒนาพันธุ์ที่คัดเลือกตามธรรมชาติ จนมีพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ นั้นเป็นนวัตกรรม และไม่ทราบความเชื่อมโยงและวิธีการบริหารจัดการอย่างไร กล่าวคือ ชุมชนไม่เข้าใจเรื่องกฎหมายอย่างถ่องแท้ การเข้าถึงข้อมูลของชุมชนยังจำกัดเพราะว่าที่ตั้งของชุมชนที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในที่การเดินทางไม่สะดวก จึงไม่วิธีการหรือกระบวนการใด ที่จะบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ

- ไม่แก้กฎหมาย

- บริหารจัดการเพื่อให้ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความรู้ ความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย และสิทธิที่พึงได้

ข้อดี

- การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปตามเจตนารมณ์
- ชุมชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น บุคคลที่เกี่ยวข้อง เข้าใจกฎหมาย ส่งผลให้การตัดสินใจหรือการบริหารจัดการใดๆ ของผู้มีส่วนได้เสียอยู่บนพื้นฐานของความต้องการที่แท้จริง

ข้อเสีย

- อาจจะต้องใช้เวลาและงบประมาณมาก จึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์ตามกฎหมาย

2) ข้อเสนอแนะให้ปรับแก้กฎหมาย

2.1) แนวทางที่ 1

ปัญหา มีข้อจำกัดเนื่องจาก คำนิยาม ของ “ พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ” ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 เนื่องจากมีความเห็นว่าพันธุ์พืชของชุมชนนั้น มักจะขาดคุณสมบัติความเป็นพันธุ์พืช ที่มีความคงตัว และมีความสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

- แก้กฎหมายและกฎกระทรวงดังนี้

มาตรา ๓

เนื้อหาเดิม: "พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น" หมายความว่า พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในชุมชนใดชุมชนหนึ่งภายในราชอาณาจักรและไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้

เนื้อหาใหม่: "พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น" หมายความว่า พืชที่มีอยู่เฉพาะในชุมชนใดชุมชนหนึ่งภายในราชอาณาจักรและไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นพืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้

เหตุผล: หากใช้คำว่าพันธุ์ จะเป็นการกำหนดกรอบที่แคบลงเพราะพืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นบางพืชยังไม่จัดว่าเป็นพันธุ์เพราะว่าขาดความคงตัว และความสม่ำเสมอ

2.2) แนวทางที่ 2

ประเด็นปัญหา จากการศึกษา พบว่า การกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ขอขึ้นทะเบียนชุมชนนั้นต้องเป็นผู้ร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ประสงค์จะจดทะเบียน ตามกฎกระทรวงฯ ซึ่งเมื่อ กำหนดโดยใช้พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการขึ้นทะเบียนชุมชน การบังคับใช้กฎหมายกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งยังไม่เข้าใจจึงยังไม่สามารถบริหารจัดการองค์ประกอบได้ กล่าวคือ ตามปกติวิถีชีวิตของชุมชน มีการแบ่งปันพันธุ์พืชซึ่งกันและกัน พันธุ์พืชจึงแพร่กระจายออก บนพื้นฐานของการไม่เข้าใจข้อกฎหมาย การที่ชุมชนนั้นจะมีคุณสมบัติครบคือมีพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องทีใดท้องที่หนึ่งนั้นจึงเป็นไปได้ยาก

ข้อเสนอแนะ

- แก้กฎหมายและกฎกระทรวงดังนี้

หลักการ

ก) กำหนดคุณสมบัติของชุมชนที่ต้องการขึ้นทะเบียนชุมชนโดยไม่ต้องผูกติดกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

ข) กำหนดคุณสมบัติของชุมชนที่จะยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ดังนี้ ชุมชนที่จะขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น นั้น ชุมชนต้องได้รับการขึ้นทะเบียนตามเงื่อนไข ตาม ก) และมีพันธุ์พืชที่มีคุณสมบัติตามมาตรา 43 คือ เป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งภายในราชอาณาจักร และเป็นพันธุ์พืชที่ไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งมีความประสงค์ที่ยื่นขอจดทะเบียน ซึ่งเงื่อนไขเป็นไป ตามมาตรา 45

เป็นการกำหนดคุณสมบัติของชุมชนที่ต้องการขึ้นทะเบียนชุมชนโดยไม่ต้องผูกติดกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น กล่าวคือ จะทำให้ชุมชนสามารถขึ้นทะเบียนได้ โดยมีองค์ประกอบของชุมชนครบ คือ บุคคลบรรลุนิติภาวะ ตั้งถิ่นฐาน สืบทอดระบบวัฒนธรรม ได้ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืช ซึ่งหากชุมชนนั้น ได้มีกิจกรรมดังกล่าวกับพันธุ์พืช ที่มีคุณสมบัติตามมาตรา 43 ก็สามารถยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามมาตรา 45 ได้ หากชุมชนใดยังไม่มีพันธุ์พืชที่มีคุณสมบัติ ดังกล่าว ก็ไม่มีคุณสมบัติในการยื่นขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นได้ แต่ชุมชนนั้นสามารถยื่นขอขึ้นทะเบียนชุมชนได้ และได้รับสิทธิตามกฎหมายทุกประการ ซึ่งรายละเอียดของการแก้เนื้อหาของกฎหมายและกฎกระทรวงสามารถสรุปได้ดังนี้

มาตรา 44

เนื้อหาเดิม: บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืช<u>ที่เข้าลักษณะที่กำหนดไว้ตามมาตรา 43</u> อาจขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยตั้งตัวแทนยื่นคำขอเป็นหนังสือ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่

เนื้อหาใหม่: บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืช อาจขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยตั้งตัวแทนยื่นคำขอเป็นหนังสือ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่

ประเด็น เป็นการตัดเนื้อหาออกเพื่อไม่ต้องเชื่อมโยงชุมชนกับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ทำให้คุณสมบัติของชุมชนที่สามารถขึ้นทะเบียนได้โดยไม่ต้องผูกไว้กับพันธุ์พืช แต่มีคุณสมบัติเป็นบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืช ครบถ้วน

กฎกระทรวง

เนื้อหาเดิม: ..... แล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืชที่<u>เข้าลักษณะที่กำหนดไว้ตามมาตรา ๔๓</u> อาจขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยตั้งตัวแทนยื่นคำขอเป็นหนังสือ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่

คำขออย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้

(1) พันธุ์พืชที่ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนา และวิธีดำเนินการในการอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชนั้น

(2) รายชื่อของผู้เป็นสมาชิกชุมชน

(3) สภาพพื้นที่พร้อมทั้งแผนที่สังเขปแสดงเขตพื้นที่ชุมชนและเขตติดต่อ

(4) เป็นผู้ร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืช<u>พื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ประสงค์จะจดทะเบียน</u>

เนื้อหาใหม่: ..... แล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์ หรือพัฒนาพันธุ์พืช อาจขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยตั้งตัวแทนยื่นคำขอเป็นหนังสือ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่

..... แผนที่สังเขปแสดงเขตพื้นที่ชุมชนและเขตติดต่อ

(4) เป็นผู้ร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืช

ประเด็น เป็นการตัดเนื้อหา “ เข้าลักษณะที่กำหนดไว้ตามมาตรา ๔๓” และ ”พื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ประสงค์จะจดทะเบียน” ใน (4) ออก เป็นการกำหนดคุณสมบัติของชุมชนโดยไม่ผูกไว้กับพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแก้ไขให้สอดคล้อง ตามมาตรา 44

ตามมาตรา 45

เนื้อหาเดิม: <u>พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดและชุมชนเป็นผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชดังกล่าวแต่ผู้เดียว</u> ให้ชุมชนนั้นมีสิทธิยื่นคำร้องต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนนั้นตั้งอยู่ในเขตปกครองให้ดำเนินการยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแทนชุมชนดังกล่าวได้

เนื้อหาใหม่: <u>พันธุ์พืชที่เข้าลักษณะที่กำหนดไว้ ตามมาตรา 43 และชุมชนเป็นผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชดังกล่าวแต่ผู้เดียว</u> ให้ชุมชนนั้นมีสิทธิยื่นคำร้องต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนนั้นตั้งอยู่ในเขตปกครองให้ดำเนินการยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแทนชุมชนดังกล่าวได้

ประเด็น เป็นการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นได้ขึ้นมาใหม่ ต้องมี 2 องค์ประกอบ คือ

1) ชุมชนเป็นผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืช (ตามมาตรา 44 ใหม่)
2) คุณสมบัติพันธุ์พืช มีคุณสมบัติ ตามมาตรา 43 และชุมชนเป็นผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชดังกล่าวแต่ผู้เดียว

ข้อดี

- เป็นการกำหนดคุณสมบัติของชุมชนขึ้นมาใหม่ซึ่งเป็นไปตามเจตารมณ์ของกฎหมาย โดยไม่ต้องผูกไว้กับคุณสมบัติของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ทำให้การขึ้นทะเบียนชุมชนสามารถทำได้ง่ายขึ้น และยังคงสิทธิตามกฎหมายเดิม
- ไม่ต้องตีความหรือมีการบัญญัติกฎหมายลำดับรองเพิ่มเติมเพราะการกำหนดไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายแม่บท
- ได้ผลสัมฤทธิ์ประเด็นการขึ้นทะเบียนชุมชนตามกฎหมายในระยะเวลาสั้น

6. สรุปผลและรายงานผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์และการรับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นประเด็นและรายงานผลการศึกษาดังนี้

1) จากการศึกษา เกี่ยวกับพันธุ์พืช พบว่า ยังไม่มีพันธุ์พืช ที่มีคุณสมบัติของพันธุ์พืช ตามนิยามของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 โดยมีข้อสังเกตดังนี้

กรณีที่ 1 พันธุ์พืชที่ศึกษา มีคุณสมบัติเป็นพันธุ์พืช แต่ก็ขาดคุณสมบัติ ในประเด็น มีอยู่ในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งภายในราชอาณาจักร

กรณีที่ 2 พันธุ์พืชที่ศึกษา พบว่า อาจะมีคุณสมบัติเป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่ในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งภายในราชอาณาจักร (จากการสำรวจเบื้องต้นซึ่งต้องตรวจสอบให้ชัดเจนต่อไป) แต่ขาดคุณสมบัติ มาตรา 44 ในกรณีบุคคลที่ครอบครองพันธุ์พืชดังกล่าว มีเพียง 1 คนที่อยู่ภายในชุมชนนั้นๆ และขาดจุดเชื่อมโยงการมีกิจกรรมร่วมกันอนุรักษ์กับชุมชน

กรณีที่ 3 พบว่าบางชุมชนอาจจะมีพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่กำลังพัฒนาให้เป็นพันธุ์พืช ซึ่งจะไม่มีปรากฏในพื้นที่อื่นๆ แต่การพัฒนาของชุมชนนั้นไม่มีเจตนาที่จะเก็บไว้เป็นส่วนของตัวเองจึงให้ส่วนขยายพันธุ์ไปยังชุมชนอื่น จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่พบพันธุ์พืชนั้นได้ทั่วไป

2) จากการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พบว่า ได้เสนอข้อแนะนำไว้ 2 ประเด็น 1) ไม่มีการแก้กฎหมาย เน้นให้ความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมาย 2) แก้กฎหมาย แบ่งเป็น 2 แนวทาง แนวทางที่หนึ่ง แก้คำจำกัดความ พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เป็น พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น แนวทางที่สอง แก้ไขให้สามารถขึ้นทะเบียนชุมชนได้ง่ายขึ้นโดยแก้ไขคุณสมบัติของชุมชนที่ยื่นขอขึ้นทะเบียนไม่ต้องผูกติดกับคุณสมบัติของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น แต่ยังคงความเป็นชุมชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอยู่

สรุปผลการทดลอง

1. ได้ข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อตกลงทางการค้าเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (TRIPs Agreement) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 กฎกระทรวง ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน และหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น หนังสือและเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ได้ (ร่าง) แบบสอบถามการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช โดยการระดมความคิดเห็น ทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่าง ประเมินผล ปรับปรุง แก้ไข ตามภาคผนวกที่ 1

3. ได้ข้อมูลจากการใช้แบบสอบถาม สอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ตัวอย่างชุมชน จำนวน 5 ชุมชน แล้วนำข้อมูลมาศึกษา วิเคราะห์ เพื่อประเมินข้อมูลผลกระทบที่กฎหมายด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นมีต่อการอนุรักษ์ คุ้มครอง และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืช

4. ได้ข้อเสนอแนะการแก้ไขผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ซึ่งได้จากนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิจัย ประกอบการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จนกระทั้งได้ข้อเสนอแนะผลกระทบของการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ดังนี้ จากการศึกษาพบว่าปัญหาการขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเป็นไปได้ยาก เพราะว่า สาเหตุที่หนึ่งมาจากชุมชนยังไม่เข้าใจกฎหมาย เนื่องมาจากสถานที่ที่ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เข้าถึงข้อมูลได้จำกัด ชุมชนจึงไม่มีขบวนการการบริหารจัดการนวัตกรรมของตนให้สอดคล้องกับข้อกฎหมาย สาเหตุที่ 2 ข้อจำกัดของกฎหมาย ซึ่งมีสองแนวคิด ตามแนวคิดที่หนึ่งความหมายของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เป็นการกำหนดสมาชิกที่แคบยากแก่การพบพันธุ์พืชดังกล่าว ข้อจำกัดของกฎหมายตามแนวคิดที่สอง การขึ้นทะเบียนชุมชนยากเพราะว่า กฎหมายกำหนดคุณสมบัติของชุมชนโดยมีพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นองค์ประกอบ จึงไม่สามารถขึ้นทะเบียนชุมชนในขณะนี้ และจากการทดลอง ได้ข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาของผลกระทบดังกล่าว สามารถสรุปได้เป็นสองแนวทาง แนวทางที่หนึ่งไม่ต้องแก้กฎหมาย เน้นการใช้เวลา การให้ความรู้ และความเข้าใจแก่ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้เกี่ยวข้อง แนวทางที่สองกำหนดให้แก้กฎหมายประกอบด้วย 2 แนวทาง 1) แก้ไขคำนิยามของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เป็น “พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น” 2) แก้ไขให้สามารถขึ้นทะเบียนชุมชนได้ง่ายขึ้นโดยแก้ไขคุณสมบัติของชุมชนที่ยื่นขอขึ้นทะเบียนไม่ต้องผูกติดกับคุณสมบัติของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น แต่ยังคงความเป็นชุมชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอยู่

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณ นายสมชัย อาศัยบุญ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวพันธุ์หอมห่วงไชยา นายอิศราวุฒ ทองคำ และสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์กาญจนบุรี ผู้ประสานงานและสมาชิกชุมชนมลาบรี ผู้ประสานงานและสมาชิกชุมชนบ้านภูฟ้า ผู้ประสานงานและสมาชิกชุมชนบ้านห้วยทรายขาว เกษตรอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เกษตรอำเภอบ่อเกลือ เกษตรอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ทั้งสำนักคุ้มครองพันธุ์พืช และ กรมวิชาการเกษตร

เอกสารอ้างอิง

จักรกฤษณ์ ควรพจน์. 2544. สิทธิบัตรแนวความคิดและบทวิเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักนิติธรรม. กรุงเทพฯ. 584. หน้า.

ชนวน รัตนวราหะ. 2540. นิเวศน์ธรรมชาติกับเกษตรกรรม: ความหลากหลายทางชีวภาพและสมดุลย์. ความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพในระบบเกษตร. กรมวิชาการเกษตร. 440 หน้า.

นิรนาม. 2542. พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กรุงเทพฯ. 30 หน้า.

นิรนาม. 2555. การรวบรวมข้อมูลชุมชนที่มีการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมืองในชุมชน. 13-19. รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีบัญชี 2555. กองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช. กรมวิชาการเกษตร.

วิเชียร อันประเสริฐ. 2547. “กะเหรี่ยง” กับการจัดการทรัพยากรและความเจ็บป่วย. นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ทรัพยากรชีวภาพและสิทธิชุมชน. เชียงใหม่. บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด. 2547. 394 หน้า.

เสถียร ฉันทะ. 2547. เร๊ะ ตู๊ เร็ง: การจัดการทรัพยากรของชาว “ขมุ” บ้านห้วยจ้อ. นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ทรัพยากรชีวภาพและสิทธิชุมชน. เชียงใหม่. บริษัท วิทอินดีไซน์ จำกัด. 2547. 394 หน้า.

Anon. 1992. Convention on Biological Diversity. United Nations.

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1 แบบสอบถามชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนของชุมชน

1) ชื่อ-นามสกุล ผู้ให้ข้อมูล .....

2) ชื่อชุมชน .....

3) สถานที่ตั้งชุมชน .....

4) สมาชิกของชุมชน จำนวน .....

5) กิจกรรมของชุมชน .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6) พันธุ์พืชที่ชุมชนอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 ความรู้ด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

1. ท่านทราบว่ามีกฎหมายด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นหรือไม่

   ทราบ ..... ไม่ทราบ .....

2. ท่านทราบข้อมูลด้านการคุ้มคองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นด้วยวิธีใด (หากตอบทราบในข้อ 1)

.....

.....

.....

3. ท่านมีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของกฎหมายด้านการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....